

בית המדרש הווירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שלייד ישיבת הר עציון
שיעורים בדרכיה: אישה והלכה
צוות דרכיה, לורי נוביק

- [לחצו כאן](#) כדי לראות גרסה מעודכנת של השיעור עם כלי למידה נוספים באתר דרכיה.
- [הרשמו כאן](#) לניוזלטר כדי לקבל עוד עדכונים ותכנים ממיזם דרכיה.
- נשמח לקבל הערות והארות [כאן](#).

מצוות פורים

אילו מצוות יש בפורים מלבד קריאת מגילה? מהו חיוב הנשים בהן?

מאת דבי צימרמן ולורי נוביק | עריכה: הרב עזרא ביק, אילנה אלצפן, ושיינע גולדברג
תרגום: ישראל גרסון | עריכה בעברית: עדיה בלנק

חג חדש

מאילו אלמנטים מורכב חג יהודי? ימים טובים בתורה כוללים שמחה, קורבן מוסף, מצוות מיוחדות לאותו היום, ואיסור עשיית מלאכה (למעט "אוכל נפש", מלאכות הקשורות לאכילה ולהנאה). ישנן גם תפילות מיוחדות, כמו ההלל, וקריאות מהתנ"ך בבית הכנסת.

פורים הוא החג היהודי המשמעותי הראשון שקבעו חז"ל, ואינו מוזכר בתורה. משום כך, אין בו קורבן מוסף או תפילת מוסף. אנו אכן קוראים את [מגילת אסתר](#), אשר עשויה להיחשב כשלעצמה כאמירת [הלל](#)¹. אילו אלמנטים נוספים של חג שילבו חז"ל בפורים?

פרק ט' במגילת אסתר מתאר את השלבים השונים של קביעת חג הפורים. מה שהתחיל באותה שנה של הנס עצמו כחגיגת הניצחון (יז–יח), הופך לאחר מכן לחגיגה ביוזמת העם בערים שאינן מוקפות חומה (יט). בהשראת חגיגות אלה שלח מרדכי מכתבים לקהילות יהודיות ברחבי העולם כדי לקבוע חג רשמי (כ–כב). בסופו של דבר, העם היהודי קיבל על עצמו את החג בכל דור, בכל משפחה ובכל מקום (כז–כח):

אסתר פרק ט', טז–כב, כז–כח
(טז) וַיֵּשְׂאֵר הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּמְדִינֹת הַמֶּלֶךְ נִקְהְלוּ וַעֲמַד עַל נַפְשָׁם וְנוֹחַ מֵאִיְבֵיהֶם...
(יז) בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֶׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה.
(יח) וְהַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשָׁן נִקְהְלוּ בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר בּוֹ וּבְאַרְבָּעָה עָשָׂר בּוֹ וְנוֹחַ בְּחִמְשָׁה עָשָׂר בּוֹ וַעֲשֶׂה אֹתוֹ יוֹם מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה.
(יט) עַל כֵּן הַיְּהוּדִים הַפְּרָזִים הַיִּשְׁבִּים בְּעָרֵי הַפְּרָזוֹת עָשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר שִׁמְחָה וּמְשֻׁתָּה וְיוֹם טוֹב וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ.
(כ) וַיִּכְתֹּב מֶרְדֳּכִי אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיִּשְׁלַח סְפָרִים אֶל כָּל הַיְּהוּדִים אֲשֶׁר בְּכָל מְדִינֹת הַמֶּלֶךְ אַחֲשָׁרוֹשׁ הַקְּרוֹבִים וְהַרְחוֹקִים.
(כא) לְקִיָּם עֲלֵיהֶם לְהִיּוֹת עָשִׂים אֶת יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר לַחֹדֶשׁ אֲדָר וְאֵת יוֹם חֲמִשָּׁה עָשָׂר בּוֹ בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.
(כב) כִּי־יָמִים אֲשֶׁר נָחוּ בָהֶם הַיְּהוּדִים מֵאִיְבֵיהֶם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן לְשִׁמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם יְמֵי מְשֻׁתָּה וְשִׁמְחָה וּמְשָׁלוֹחַ מְנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוֹת לְאֶבְיוֹנִים...
(כז) קִיָּמוֹ וְקִבְלוּ הַיְּהוּדִים עֲלֵיהֶם וְעַל זֶרְעָם וְעַל כָּל הַנְּלוּיִם עֲלֵיהֶם וְלֹא יַעֲבֹר לְהִיּוֹת עָשִׂים אֶת

1 מגילה יד ע"א
רב נחמן אמר: קרייתא זו הלילא

שְׁנֵי הַיָּמִים הָאֵלֶּה כִּכְתָּבָם וְכִזְמָנָם בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה.
(כח) וְהַיָּמִים הָאֵלֶּה נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים בְּכָל דּוֹר וְדוֹר מִשְׁפָּחָה וּמִשְׁפָּחָה מְדִינָה וּמְדִינָה וְעִיר וְעִיר...

הבה נבחן כיצד תיאור החגיגות מתפתח משלב לשלב. מ"יום משתה ושמחה" (יז-יח) ל"שמחה ומשתה ויום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו" (יט). חגיגת הניצחון הופכת לחג דתי, בעל זיקה חברתית המתבטאת בשליחת מאכלים זה לזה. לאחר מכן מוסיף מרדכי נוסף לפורים, הדאגה לעניים באמצעות מתנות לאביונים (כב). לצד זאת, הוא קורא לימי החג "ימי משתה ושמחה" ואינו מתאר את החג שהוא מבקש לקבוע כ"יום טוב". הגמרא דנה בהיעדר אזכור זה:

מגילה ה' ע"ב
והתני רב יוסף: "שמחה ומשתה ויום טוב", "שמחה" – מלמד שאסורים בהספד, "משתה" – מלמד שאסור בתענית, "יום טוב" – מלמד שאסור בעשיית מלאכה! ...רבה בריה דרבא אמר: ...הספד ותענית – קבילו עליהו, מלאכה לא קבילו עליהו. דמעיקרא [שמהתחלה] כתיב "שמחה ומשתה ויום טוב", ולבסוף כתיב "לעשות אותם ימי משתה ושמחה", ואילו "יום טוב" לא כתיב... ואיבעית אימא [ואם תרצה, אמור]: לעולם נהוג...

שמחת הפורים, בדומה למועדים המתוארים בתורה, באה ביחד עם איסור הספד וצום. בעוד שבמועדים מדאורייתא ישנו גם איסור עשיית מלאכה, בפורים הדבר הוא רק בגדר מנהג שאינו כולל עשיית מלאכה הקשורה בשמחה או במצוות היום.

שו"ע או"ח תרצו, א
פורים מותר בעשיית מלאכה. ובמקום שנהגו שלא לעשות – אין עושין. (והאידנא נהגו בכל מקום שלא לעשות)... הגה: ומוותר לעשות כל מלאכת מצוה כגון לכתוב פסקי הלכות וכן מותר לעשות אפילו מלאכות גמורות לצורך פורים

ישנם מספר מנהגים של נשים להימנע ממלאכה לשם ציון אירועים מיוחדים, כגון בשעות הערב בספירת העומר, בחצי השעה הראשונה לאחר הדלקת [נרות חנוכה](#), [ובראש חודש](#). בפורים כולם נוהגים להימנע ממלאכה, והדבר רווח יותר.

הפסוקים מרמזים על שאר מצוות הפורים, המייצגות את שאר האלמנטים של יום טוב – שמחת חג, ומצוות היום הייחודיות הנוהגות ביום הפורים: משתה ושמחה בזמן הסעודה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. נבחן כעת כל אחת מן המצוות הללו בפירוט. נתחיל בדברי הגמרא בנוגע לשניים האחרונים.

מגילה ז' ע"א
תני רב יוסף: "משלוח מנות איש לרעהו" שתי מנות לאיש אחד, "ומתנות לאביונים" שתי מתנות לשני בני אדם

רב יוסף מבסס את דבריו על קריאה מדויקת של הפשט. הפסוק מדבר על "איש" השולח "מנות לרעהו". מכאן שהכוונה היא לשליחת לפחות שתי מנות לאדם אחד לפחות. בפסוק כתוב גם "מתנות לאביונים", ברבים, כך שניתן להבין שיש לתת לפחות שתי מתנות לשני אנשים, כלומר לפחות מתנה אחת לכל אחד.²

משלוח מנות

מהי מטרת מצוות משלוח מנות? בספר נחמיה מתואר משלוח מנות לראש השנה, כדי לסייע ולאפשר ליהודים שלא התכוננו מראש לחגוג את החג:

² יש מי שפוסקים כי יש לתת בסך הכל ארבע מתנות, להעניק לשני עניים שתי מתנות לכל אחד. (כף החיים או"ח תצ"ד, ז')

נחמיה פרק ח', י
וַיֹּאמֶר לָהֶם לֵכוּ אֲכִלוּ מִשְׁמֵנִים וְשִׁתּוּ מִמֵּתִיקִים וְשַׁלְחוּ מְנוֹת לְאֵין נָכוֹן לוֹ כִּי קָדוֹשׁ הַיּוֹם לְאֹדְנֵינוּ
וְאַל תַּעֲצְבוּ כִּי חֲדָת ה' הִיא מַעֲזָכֶם.

הדמיון בין הפסוקים בנחמיה ובמגילת אסתר מרמז על כך שגם בפורים מטרת משלוח המנות היא שהמקבלים אותו יאכלו ויוסיפו שמחה בסעודת הפורים.³ משום כך, רצוי שהמאכלים במשלוח המנות יהיו מוכנים לאכילה וראויים לסעודה.⁴ פוסקים רבים סוברים כי יש לשלוח שני סוגים שונים של מזון או שתייה.⁵

לצד העשרת הסעודה, משלוח המנות גם מרבה אחווה בין איש לרעהו, כפי שמסביר החתם סופר ברומזו לדברי המגילה:

שו"ת חתם סופר אורח חיים קצו
... להרבות השלום והריעות היפך מרגילותו של הצר שאמר מפוזר ומפורד פי'רוש] במקום שראוי להיות עם א[חד] הנם מפוזרי[ם] ומפורדים במחלוקת לכן תקנו משלוח מנות

אף שמקובל היום לשלוח הרבה משלוחי מנות קטנים ופחות רציניים, רצוי שקיום המצווה ייעשה על ידי שני מאכלים משמעותיים לסעודה (כלומר, לא ממתקים או בקבוק מים), ולכן עדיף להתאמץ לשלוח לפחות משלוח מנות אחד כזה:

ערוך השולחן אורח חיים תרצה, טו
עוד נראה לי דבזה אינו די בכזית או ברביעית, דבעינן מנה יפה. דזהו לשון "מנות", כעניין חתיכה הראוי להתכבד, שיהא דבר חשוב. ואלו ששולחין חתיכות קטנות – לא יצאו ידי חובתן.

מתנות לאביונים

מדוע הוסיף מרדכי את המתנות לאביונים כחלק ממצוות פורים? ייתכן כי הדבר נובע מתיאור שמחת החג בתורה:

דברים פרק ט"ז, יד
וְשִׁמְחֶתָּ בְּחֶגְךָ אֹתָהּ וּבְנֶךָ וּבִתְּךָ וְעַבְדְּךָ וְאִמָּתְךָ וְהַלְוִי וְהַגֵּר וְהַיִּתּוֹם וְהָאֵלְמָנָה אֲשֶׁר בְּשַׁעְרֶיךָ.

עלינו לשלב בשמחה שלנו גם את חברי הקהילה הפגיעים יותר. חגיגה אמיתית מתייחסת לכולם. ברוח זו, הוספת מצוות מתנות לאביונים בשמחת הפורים היא כשלעצמה דרך להעצים את השמחה.⁶

שמחת החג נעשית לשם שמיים באמת רק כאשר היא נובעת מתוך אחריות חברתית. כפי שמסביר

3 תרומת הדשן סימן קיא

דנראה טעם דמשלוח מנות הוא כדי שיהא לכל אחד די וספק לקיים הסעודה כדינא.

4 מגן אברהם תרצה, ד

מבושלים הראוי לאכילה

5 משנה ברורה תרצה, כ

מיני אוכלין – ולא בגדים ושאר דברים וה"ה [והוא הדין] משקה דשפיר דמי דשתיה בכלל אכילה....

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרצה סעיף יד

וברור הדבר דצריך לשלוח שני מיני אוכלין או שני מיני משקין או מין אוכל ומין משקה ... והרמב"ם [פ"ב הל'

ט"ו] כתב וכן חייב לשלוח שתי מנות בשר או שני מיני אוכלין או שני מיני תבשיל ע"ש [=ענין שם] הרי שכתב שני

מינים ובע"כ צ"ל [=ובעל כרכך צריך לומר] דזה שכתב שתי מנות בשר היינו משני מיני בשר

6 הרמב"ם כתב דבר דומה בתיאורו את שמחת יום טוב.

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו, יז–יח

... מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת

מצוה אלא שמחת כריסו....

הריטב"א, המתנות לאביונים בפורים לא נחשבות כצדקה גרידא, אלא מתנות אלה הן הדרך לוודא שכולם יוכלו לחגוג את הפורים כמו שצריך. מסיבה זו, אין צורך לבדוק בדיוק עד כמה אדם זקוק לעזרה לפני שנותנים לו מתנות לאביונים.

ריטב"א מגילה ז ע"א

ואין מדקדקין אם הוא עני וראוי ליתן לו שאין נתינה זו מדין צדקה גרידא אלא מדין שמחה...

לאור זאת, כדי לאפשר את שמחת הפורים, המתנות לאביונים צריכות להיות מתנות של מזון או של כסף (ולא של בגדים או פריטים אחרים), ואת הכסף יש לתת ביום הפורים עצמו (כדי שלא יהיה בו שימוש לפני כן), או לתרום לפני פורים לגבאי צדקה או לארגון המחלקים את התרומות ביום הפורים עצמו. אין הגדרה לסכום המינימלי לנתינה, כל עוד הדבר מספיק כדי להיחשב למתנה מכובדת, המספיקה בערך לרכישת מנת אוכל.⁷

כאשר ניתן לבחור האם להרבות במשלוח מנות או במתנות לאביונים, הרמב"ם כותב כי ההעדפה הברורה היא לתת יותר מתנות לאביונים, שכן שמחה אמיתית כוללת את כל בני הקהילה:

רמב"ם הלכות מגילה וחנוכה ב, טז

...מוטב לאדם להרבות במתנות אביונים מלהרבות בסעדתו ובשלוח מנות לרעיו. שאין שם שמחה גדולה ומפארה אלא לשמח לב עניים ויתומים ואלמנות וגרים.

משלוחי המנות בעצמם נועדו להרבות את תחושות האחוה והרצון להיטיב, ולא ליצור לחץ חברתי או תחרות. במאמרה בנושא, מסבירה אביטל צ'זיק-גולדשמידט מדוע היא בוחרת לפרוש מן התופעה הרווחת יותר ויותר של משלוחי מנות יוקרתיים ומרשימים, ובמקום זאת להשקיע יותר במתנות לאביונים:⁸

אביטל צ'זיק-גולדשמידט, "ממתי משלוחי מנות שעולים \$500 הפכו לנורמלים", The Forward, בעוד שסיפור מגילת אסתר מתחיל בשפע – הארמון הפרסי מצופה הזהב, השטיחים, כלי הזהב והיין ללא הגבלה – הוא מסתיים בנימה אחרת לגמרי, בתזכורת לתת מתנות לאביונים. כלומר, צדקה. סיפורם של מרדכי ואסתר מהווה תזכורת למי שאנחנו באמת: איננו ההוללים השיכורים בפרס העתיקה, כי אם עם מלא באלטרואיזם, בדאגה למי שידו אינה משגת.

חייב נשים

האם נשים חייבות במצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים?

בגמרא מובא כי נשים חייבות [במצוות מגילה](#) משום עקרון "[אף הן היו באותו הנס](#)".

מגילה ד ע"א

ואמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס.

אף ששאר מצוות הפורים אינן מוזכרות בגמרא בהקשר של "אף הן", נראה כי גם בהן נשים חייבות מאותו הטעם. בחיבורו "דרכי משה" מביא הרמ"א את המהר"י ברי"ן הכותב כי נשים חייבות בשתי המצוות כפי שחייבות בקריאת מגילה:

דרכי משה הקצר או"ח תרצה

כתב מהר"י ברי"ן... דאשה חייבת בשלוח מנות ומתנות לאביונים כמו שחייבת במקרא מגילה...

⁷ משנה ברורה סימן תרצד ס"ק ב

⁸ ניתן למצוא כאן. דלכתחלה צריך ליתן לאביון דבר הראוי ליהנות ממנו בפורים מאכל או מעות שיוכל להוציא בפורים.

בהגהותיו על השולחן ערוך, הוא כותב בפשטות כי חיוב האישה זהה לחיוב הגבר:

רמ"א אורח חיים תרצה, ד
ואשה חייבת במתנות לאביונים ומשלוח מנות כאיש.

בעוד שאין ספק בנוגע לחיוב הנשים במתנות לאביונים, מקשה הפרי חדש על הרמ"א כיצד הוא יכול להיות כה בטוח בחיוב הנשים במשלוח מנות, שכן בפסוק כתוב "משלוח מנות איש לרעהו":

פרי חדש או"ח תרצה, ד
אין דין זה מחוור, ד"איש" כתיב ולא אשה, ומנין לו זה?

בתשובה לכך, כותב הרב יעקב עמדין כי המילה "איש" אינה מתכוונת בהכרח לזכר ולא ולנקבה. זאת ועוד, לשון המגילה "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם" (אסתר ט', כט) מבהירה לנו שכל זרעם, כולל נשים, נכללים במצוות הפורים.

שאלת יעבץ ק
ול"נ [ולי נראה] שהוא דין אמת וישר. ואטו כל היכא דכתיב [והאם כל היכן שכתוב] "איש" להוציא את האשה? ...תו הא כתיב הכא [ויותר, הרי כתוב כאן] "קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם" ואשה בכלל בלי ספק, כמו כל היכא דכתיב "זרע" דזכרים ונקבות במשמע...

נשים נשואות

הרב יעקב ריישר מציע הסבר אפשרי נוסף לכך שהמגילה בוחרת להשתמש במילה "איש" בנוגע למצוות משלוח מנות, וכותב כי עקרון "אף הן" מחייב נשים במצוות פורים מלבד משלוח מנות, מצווה שלדעתו עשויה להיות קשה בעבור אישה נשואה, הנושאת באחריות על תפקוד הבית.⁹

שו"ת שבות יעקב חלק א סימן מא
...דודאי גם נשים היו באותו נס דמהאי טעמא [שמזה הטעם] נשים מחויבים במקרא מגלה. וגם אצל משלוח מנות כתיב "קבלו עליהם היהודים", גם הנשים בכלל. ומה שמקשה, הא כתיב "משלוח מנות איש לרעהו" דמשמע איש ולא אשה, לק"מ [לא קשיא מידי, לא קשה בכלל] דהא איתא בפ"ק [שהרי מובא בפרק קמא] דקדושין דף ל' ע"ב "תנו רבנן איש אמו ואביו תראו. איש אין לי אלא איש, אשה מניין? כשהוא [א] אומ[ר] תיראו, הרי כאן שנים. א"כ [אם כן] מה ת"ל [תלמוד לומר] איש? איש ספק ביד לעשות אשה אין ספק בידה לעשות" ...וא"כ ה"ה [ואם כן הוא הדין] כאן, אף דאשה ג"כ [גם כן] חייבת במשלוח מנות מ"מ [מכל מקום] כתיב "איש", לפי שספק בידו לעשות, משא"כ [מה שאין כן] האשה. ובהכי ניחא [ובכך מסתדר] דגבי מתנות כתיב סתמא, ולא כתיב איש, משום דמקבלין צדקה מן הנשים...

ואכן, המגן אברהם כותב כי מניסיונו, אישה נשואה לרוב אינה מקפידה לתת משלוח מנות בעצמה.

מגן אברהם שם יד
ואשה חייבת: לא ראיתי נזהרין בזה. ואפשר דדוקא באלמנה אבל אשה שיש לה בעל בעל[ה] משלח בשבילה לכמה בני אדם ומ"מ [ומכל מקום] יש להחמיר:

אף שהמגן אברהם כותב כי בעל יכול להוציא את אשתו ידי חובת משלוח מנות, הוא פוסק שעל האישה

⁹ החתם סופר כותב דבר דומה:

שו"ת חתם סופר חלק א (אורח חיים) סימן קצו
כיון שמזנות אשה על בעלה מן התורה להרמב"ם [ה' אישות פי"ב ה"ב] ...נמצא לפ"ז [לפי זה] היא סמוכה על שולחן אחרים מסתמא ומשו"ה [ומשום הכי] כתיב איש, אבל אם אינה סמוכה כגון אלמנה חייבת כנ"ל [כך נראה לי].

להקפיד ולקיים את המצווה בעצמה. גם ערוך השולחן כותב כי אישה צריכה לשלוח מנות בעצמה, וכן היה נהוג בקהילתנו.

ערוך השולחן אורח חיים תרצה, יח
וכל הנשים חייבות בשילוח מנות ובמתנות לאביונים, ואפילו יש לה בעל – אינה נפטרת בשל בעל, דזהו מצוה דרמי עליה (עיין מגן אברהם סעיף קטן יד, ונשי דידן נזהרות ושולחין מנות).

עם זאת, ערוך השולחן פוסק כי בעוד שילדים בוגרים חייבים לקיים את מצוות מתנות לאביונים בעצמם אפילו כשהם גרים אצל הוריהם, זוג נשוי יכול לקיים את המצווה ביחד, שכן הם נחשבים כיחידה אחת.

ערוך השולחן אורח חיים תרצד, ב
...ובמצוה זו גם נשים חייבות דבכל מצות פורים חייבות נשים כאנשים ויראה לי דאיש ואשתו שניהם יוצאים בשני מתנות דכגוף אחד הם אבל בנו ובתו הסמוכים על שולחנו חייבים ליתן בפני עצמם.

נראה כי ערוך השולחן מתייחס למצוות מתנות לאביונים בהקשר הכללי של מצוות צדקה, מצווה שלגביה בני זוג נשואים בעלי ממון משותף נחשבים לרוב כיחידה אחת, בניגוד למצוות משלוח מנות.

כאמור, ילדים בני מצווה צריכים לתת מתנות לאביונים בעצמם. קיים מנהג לתת לילדים צעירים יותר להיות השליחים לנתינת מתנות לאביונים, זאת אף שבדרך כלל ילדים אינם יכולים להיות שליחים בעניינים כאלו, לשם חינוך למצוות צדקה:

רב לוי יצחק מברדיצ'ב קדושת לוי קדושת פורים קדושה שניה
ומה טוב שישלח מתנות לאביונים על ידי בניו ובנותיו הקטנים כדי לחנכן במצות. וזכור אני כשהייתי קטן היה אבי ע"ה משלח על ידי לאיזה עניים ולא שלח על ידי משרת כדי לחנך אותי במצוה והכל בשמחה ובטוב לבב ובצינעא שלא יבוש העני

כיצד צריך זוג נשוי לנהוג למעשה?

על כל אחד מבני הזוג לתת לפחות משלוח מנות אחד משלו. אם בני הזוג מעדיפים לתת משלוחי המנות יחד, על כל אחד מהם להתכוון למשלוח מסוים שיהיה שלו וממנו, אך כל אחד מבני הזוג יכול לתת בשם השני את אותו המשלוח.

אפשרות אחרת מופיעה אצל הרב שלמה זלמן אוירבך. לשיטתו ניתן להשתמש במשלוח מנות משותף של בני הזוג או כלל המשפחה, כל עוד יש בו לפחות ארבע מנות מזון (משני סוגים לפחות), כדי שגם האיש וגם האישה יצאו בו ידי חובה:

הרב דוד אויערבאך, הליכות ביתה כד הערה נה
ומדודי הגרש"ז [הגאון רב שלמה זלמן] שליט"א שמעתי, דכוונת המג"א [המגן אברהם] שהבעל יאמר לאשתו שהמשלוח מנות הוא משניהם, ויש להקפיד לפ"ז [לפי זה] שיהי[ה] של ב' מנות לכל אחד...

שיטתו זו מתאימה למנהג הרווח כיום, וגם מתכתבת עם תיאור החג במגילה, הנחגג על ידי "כל משפחה ומשפחה".

אישה לאישה

משלוחי המנות מרבים אחווה וידידות בין השולח למקבל. לאור דברי המהר"י ברי"ן, כותב הרמ"א כי אין זה מתאים לשלוח מנות לאדם מן המין השני.

רמ"א שו"ע או"ח תרצה

... ואשה תשלח לאשה, ואיש לאיש; אבל לא בהפך, שלא יבא איש לשלוח לאלמנה ויבואו לידי ספק קידושין, אבל במתנות לאביונים אין לחוש.

בימי הרמ"א היה נדיר מאוד שגבר ישלח מתנות לאישה שאינה ארוסתו או אשתו, אלא אם המתנה היתה בגדר צדקה. הרמ"א חושש במיוחד מכך שכשגבר שולח משלוח מנות לאלמנה (או רווקה), הדבר עלול להיחשב [כסבלונות](#) (מתנות לקראת חתונה), והדבר עשוי לגרום למצב של בלבול הלכתי בנוגע למעמדה האישי של האישה. אפילו אם אישה נותנת משלוח מנות לגבר, סביר שאז הגבר ייתן לה משלוח מנות בחזרה והדבר יוביל לאותו מצב בלתי רצוי.

לא ברור שמשלוח מנות יכול להיחשב כקידושין מבחינה הלכתית, במיוחד אם ידוע שהוא נשלח לשם מטרה מוגדרת של קיום המצווה.¹⁰ יתרה מכך, אינטראקציות בין גברים ונשים הן דבר רווח יותר בימינו מאשר בעבר. לכן סובר הרב בצלאל שטרן כי בקהילות שבהן הדבר מקובל יש להיתר משלוח מנות בין גבר לאישה, שכן המשלוח נעשה לצורך קיום מצווה ואינו כולל אינטראקציה אישית מדי:

שו"ת בצל החכמה ה, נא

ואפשר דבמקום קיום מצות משלוח מנות לא גזרו לאסור מאיש לאשה, גם כי בלא"ה [בלאו הכין] אין העולם נזהר משאילת שלום לאשה, דסומכין על אידך דשמואל שאמר הכל לשם שמים ופסקו הרמ"א (אה"ע סי' כ"א סעי' ד') ... ומכש"כ [ומכל שכן] במקום מצוה דמשלוח מנות...

גם כאן הרב שלמה זלמן אוירבך מציע הצעה מעשית מעניינת, הנובעת מתוך התפיסה שמשלוח מנות הוא מצווה משפחתית:

הרב דוד אועירבאך, הליכות ביתה כד הערה נה

[בשם הגרשז"א]... גם כשהאיש שולח מנות בשביל אשתו לאיש אחר אין כאן חשש דחיבה כיון שזה ממשפחה למשפחה...

כאשר מדובר בבני משפחה, אין חוששים למי מבני המשפחה, הגבר או האישה, נותנים בפועל את משלוח המנות, או ממי מקבלים אותו. גם משפחות חד הוריות יכולות לבחור לתת משלוח מנות כמשפחה, ובכך להימנע מן החששות שמעלה הרמ"א. על רווקים ורווקות לתת משלוחי מנות בהתאם למנהג קהילתם.

למי יש לתת משלוח מנות?

בעת הבחירה למי לתת משלוח מנות, עלינו לשים לב שאיננו מתעלמים מן המצטרפים החדשים לקהילה, מן האנשים הבודדים, מן השכנים שאיננו מכירות היטב, או אפילו מאנשים שאיננו מסתדרים איתם. הרב משה הררי כותב זאת כך:

הרב משה הררי, מקראי קודש פרק יא הערה ט

בס"ד נלע"ד [בסייעתא דשמיא נראה לפי עניות דעתי] שיש ענין להרבות במשלוחי מנות במספר ובכמות לאותם אנשים שציערם במשך השנה או התקוטט עמם, וזאת כדי להרבות אהבה ביניהם ולהחזיר השלום. ועל ידי כך יהא פורים ככיפורים – שמכפר על העבירות שבין אדם לחבירו, ויהיו ישראל אגודה אחת ולא עם מפוזר ומפורד ח"ו.

נשים המעוניינות להקפיד על שיטת הרמ"א שלפיה אסור לאישה לתת משלוח מנות לגבר, יכולות להתאמץ ולחפש נשים בקהילתן שעשויות להעריך במיוחד את קבלת משלוח המנות.

¹⁰ לדוגמה, הצהרה מפורשת כי המתנה היא רק מתנה עשויה לעשות את ההבדל:

רמ"א שולחן ערוך אה"ע הלכות קידושין מה, א
הגה: ...וכל שכן אם אמר ששולח לשם דורון בעלמא...

משתה ושמחה

כפי שראינו לעיל, מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים מחברות שתיהן את סעודת הפורים לאחריות חברתית. השמחה היהודית מבקשת לכלול גם את חברי הקהילה הפגיעים יותר ולתמוך בהם.

מצוות סעודת הפורים היא דווקא בשעות היום, משום שבמגילה כתוב "ימי משתה ושמחה", ולא לילות.

מגילה דף ז ע"ב

אמר רבא: סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא? "ימי משתה ושמחה" כתיב.

הסעודה החגיגית מהווה הזדמנות לשמוח לפני ה' בבשר וביין. כפי שכותב הרמב"ם, השמחה נעשית לשם שמיים באמת רק כאשר אנו פותחים את דלתנו בפני מי שאין ידו משגת. (כמו גם בפני הבודדים, או אפילו אלו שקשה להסתדר איתם). אחרת, זוהי אינה שמחה של מצווה כי אם הוללות ונהנתנות.

רמב"ם הלכות יום טוב פרק ו, יז-יח

... וכשהוא אוכל ושותה חייב להאכיל לגר ליתום ולאלמנה עם שאר העניים האמללים, אבל מי שנועל דלתות חצרו ואוכל ושותה הוא ובניו ואשתו ואינו מאכיל ומשקה לעניים ולמרי נפש אין זו שמחת מצוה אלא שמחת כריסו...

באופן כללי, מציאת האיזון המתאים בין סעודות חגיגיות לבין עבודת ה' בדרכים אחרות, כגון לימוד תורה, עשויה להיות מאתגרת בחגים. אך בפורים, אין ספק שהשמחה והשמחה חייבים למצוא את מקומם.¹¹

כשהרמב"ם מתאר את סעודת הפורים הוא מזכיר בשר ויין, בדומה לסעודת יום טוב, לצד הערה נוספת לגבי השתייה:

הלכות מגילה וחנוכה ב, טו

כִּיצַד חֹבֵת סְעֻדָּה זֹאת. שְׂיֹאכַל בָּשָׂר וְיִתֵּן סְעֻדָּה נְאֻה כְּפִי אֲשֶׁר תִּמְצָא יָדוֹ. וְשֹׁתֶה יַיִן עַד שֶׁיִּשְׁתַּכֵּר וְיִרְדֵּם בְּשִׁכְרוֹתוֹ.

שתייה עד כדי הירדמות עשויה להיות קיום של דברי הגמרא שלפיהם יש לשתות בפורים עד "דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי". אך מהמשך דברי אותה הגמרא נראה כי החובה לשתות בפורים אינה כה ברורה:

מגילה ז ע"ב

אמר רבא: מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. רבה ורבי זירא עבדו [עשו] סעודת פורים בהדי הדדי [ביחד], איבסום [השתכרו], קם רבה שחטיה [שחט את] לרבי זירא. למחר בעי רחמי ואחייה [ביקש רחמים והחייהו]. לשנה [אחרי שנה] אמר ליה [רבה לרבי זירא]: ייתי [יבוא] מר ונעביד סעודת פורים בהדי הדדי. אמר ליה: לא בכל שעתא ושעתא מתרחיש ניסא [לא בכל שעה ושעה מתרחש ניסא].

אף שהפירוש המדויק לכך שנוי במחלוקת, סיפורם של רבה ורבי זירא ממחיש את ההשלכות החמורות הפוטנציאליות של שתייה. ובכל זאת, פוסק השולחן ערוך כי יש להשתכר בפורים עד שלא ידע אדם

11 פסחים סח ע"ב

רבי אליעזר אומר: אין לו לאדם ביום טוב אלא או אוכל ושותה או יושב ושונה. רבי יהושע אומר: חלקהו, חציו לאכילה ושתייה וחציו לבית המדרש. ואמר רבי יוחנן: ושניהם מקרא אחד דרשו, כתוב אחד אומר עצרת לה' אלקיך, וכתוב אחד אומר עצרת תהיה לכם. רבי אליעזר סבר: או כולו לה' או כולו לכם. ורבי יהושע סבר: חלקהו, חציו לה' וחציו לכם... אמר רב יוסף: הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם. מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב ביה.

להבדיל בין "ארור המן" ל"ברוך מרדכי". הרמ"א מציג שיטה הדומה יותר לדברי הרמב"ם, שלפיה יש לשתות יותר מן הרגיל, עד שיגיע לידי נמנום.

שולחן ערוך או"ח תרצה, ב
חייב אינו לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי. הגה: וי"א דא"צ [ויש
אומרים דאינו צריך] להשתכר כל כך, אלא שישתה יותר מלימודו (כל בו) וישן, ומתוך שישן אינו
יודע בין ארור המן לברוך מרדכי. (מהרי"ל). ואחד המרבה ואחד הממעיט, ובלבד שיכוין לבו
לשמים.

דברי הרמ"א מדגישים כי המטרה אינה לשתות בכמויות, אלא שתייה לשם שמיים. המשנה ברורה
מסביר בביאור הלכה מדוע נראה כי חז"ל חייבו להשתכר, דבר שלרוב אין מעודדים אותו, כחלק
מעבודת ה' בפורים:

ביאור הלכה שם
ואם תאמר, האיך יחייבו חז"ל מה שנזכר בתורה ובנביאים בכמה מקומות השיכרות למכשול
גדול? ויש לאמר, מפני שכל הניסים שנעשו לישראל בימי אחשורוש היו על ידי משתה, כי
בתחלה נטרדה ושתי על ידי משתה ובאה אסתר, וכן ענין המן ומפלתו היה על ידי משתה, ולכן
חייבו חכמים להשתכר עד כדי שיהא נזכר הנס הגדול בשתיית היין. ומכל מקום, כל זה למצוה
ולא לעכב.

מילות הסיום שלו חשובות מאוד. גם אם יש ערך מצוותי בהשתכרות בפורים, אפשר לקיים את מצוות
הסעודה גם בלי לשתות.

אמנם קיימות שיטות שלפיהן ראוי להשתכר, אך ישנן גם שיטות רבות המעודדות איפוק גם בפורים.
כך כותב הח"י אדם:

ח"י אדם שבת ומועדים קנה
ואמנם היודע בעצמו שיזלזל אז במצוה מן המצוות כנט"י [כנטילת ידיים] וברכה וברהמ"ז [וברכת
המזון] או שלא יתפלל מנחה או מעריב או שיהנוג קלות ראש מוטב שלא ישתכר וכל מעשיו
יהיה לשם שמיים.

בגישה דומה לזו העולה מדברי הרמ"א, מזכיר הח"י אדם כי ענין השתייה בפורים הוא לשם שמיים.
אם ייתכן שהשכרות תביא לידי עבירה, עדיף שלא להשתכר.

בעוד שניתן לערוך את הסעודה בכל שלב ביום הפורים, עדיף לעשות זאת אחר הצהריים, אחרי תפילת
מנחה, כדי שהשתייה לא תפריע לקיום מצוות היום או לתפילה.¹² שתייה "עד דלא ידע" צריכה להיעשות
ביום, ואינה שייכת כלל בליל פורים.

נשים בסעודה

ישנו דיון הלכתי דל ביותר בנוגע לחיוב הנשים בסעודת פורים. אולי זה משום שהדבר כביכול מובן
מאליו, שכן נשים חייבות במשלוח מנות, מצווה הקשורה קשר הדוק לסעודה. הרב מאיר ברנדסדורפר
כותב כי אישה חייבת בסעודת פורים כשם שהיא חייבת בכל שאר מצוות הפורים. הוא מוסיף כי משום
כך אישה חייבת לאכול בשר בסעודת פורים¹³ גם אם תלך לטבול באותו הערב, זאת אף שנשים נוהגות
להימנע מאכילת בשר לפני הטבילה במקווה, שמא הדבר יקשה על ההכנות לטבילה.

12 רמ"א או"ח תרצה, ב

ונוהגים לעשות סעודת פורים לאחר מנחה, וערבית יתפללו בלילה. ומתפללים מנחה תחלה בעוד היום גדול;
ורוב הסעודה צריכה להיות ביום (מנהגים),

¹³ האופן שבו צמחונים צריכים להתנהל שייך לדיון הלכתי נפרד.

שו"ת קנה בשם יורה דעה קב
דיש חיוב לאכול בשר בפורים כמו ביו"ט [ביום טוב], ומוכח מדברי הפוסקים דנשים חייבות בכל
המצות בפורים כמו האנשים... וה"ה [והוא הדין] סעודת פורים דמשלוח מנות וסעודת פורים
דבר אחד הוא... בשבת ויו"ט [יום טוב] המנהג שהנשים אוכלים בשר ביום לכתן לטבילה פשוט
דה"ה [דהוא הדין] בפורים....

צמחוניים ואלו שמעדיפים אוכל חלבי אינם חייבים לאכול בשר בסעודה.

האם ועד כמה נשים צריכות לשתות בסעודת פורים?

בעוד שפוסקים רבים, כולל הרמ"א, המשנה ברורה וערוך השולחן, מזכירים במפורש את חיוב הנשים
במשלוח מנות ובמתנות לאביונים, הם אינם דנים בשאלה אם נשים חייבות לשתות בפורים. רק
לאחרונה, במאה השנים האחרונות בערך, דנו הפוסקים באופן מפורש בשאלה אם נשים כלולות בחיוב
זה.

גמרא הדנה בשאלה אם הבעל חייב לספק יין לאשתו הפכה למקור מרכזי בדיונים המודרניים בשאלה
זו. הגמרא מזהירה כי נשים השותות יתר על המידה מתנהגות באופן לא צנוע, ואומרת שאישה תשתה
פחות מגבר באופן כללי, אלא אם כן היא נמצאת עם בעלה, שאז מותר לה לשתות מעט יותר.

כתובות סה ע"א
אין פוסקין יינות לאשה... רגילה שאני [שונה]... אמר אביי: הכי קאמר – רגילה, בפני בעלה שני
כוסות, שלא בפני בעלה נותנין לה כוס אחד; אינה רגילה, בפני בעלה אלא כוס אחד, שלא בפני
בעלה אין נותנין לה כל עיקר...

גמרא זו למעשה אינה מעודדת נשים לשתות הרבה, אולי בשל סיבולת פיזית פחותה יותר לאלכוהול
בקרב נשים מאשר בקרב גברים.¹⁴ אך אין איסור מיוחד על נשים להתבשם.

לאור דברי הגמרא, ולאור ההסתייגות הכללית מהשתכרות בפורים, לפי מספר פוסקים אסור לנשים
להשתכר בפורים.

הרב משה שטרנבוך מועדים וזמנים חלק א סימן קצ סעודת פורים
ונראה ברור דאף נשים חייבין בכל מצוות היום אין חייבין בהמצוה להשתכר בפורים עד דלא
ידע שאין דרך נשים בשכרות, ואדרבה להו אסור חמור שאינו נהוג אצלן גם במשתה ועלולים
לבוא לעבירות חמורות... רק אילולא הפוסקים אמינא בזה טעם נכון למה אין אנו מזהרין לקיים
מצות חז"ל להשתכר בפורים....

הרב שטרנבוך מציין כי אנשים שאינם רגילים להשתכר נוטים לנהוג באופן לא ראוי כאשר הם
מתבשמים. הוא סובר כי כלל הנשים נמצאות בקטגוריה הזו, ומציע בזהירות כי הדבר נכון גם לגבי
גברים.

נראה גם כי הוא מניח שמי שמעוניין לשתות בפורים "עד דלא ידע" ירצה בדרך כלל להשתכר. אך אם
נתייחס ל"עד דלא ידע" כאל שתיית כמות מעט גדולה יותר מכמות היין שאדם רגיל לשתות, ייתכן שזה
יהיה בסדר שאישה החפצה בכך תשתה גם, אפילו לשיטתו. הרב אליעזר מלמד פוסק כך:¹⁵

¹⁴ ניתן לראות נתון דומה בקטע הבא (כאן):
הנחיות תזונתיות של משרד הבריאות ושירותי אנוש בארה"ב לאמריקאים 2015-2020
כאשר צורכים אלכוהול, יש לעשות זאת במתינות – עד משקה אחד ביום לנשים ועד שני משקאות ליום לגברים
– ורק למי שהגיע לגיל החוקי לשתיה.
¹⁵ ניתן למצוא כאן.

הרב אליעזר מלמד, פניני הלכה זמנים טז
גם לנשים יש מצווה להרבות בשתיית יין המשמח, אלא שעליהן להיזהר משיכרות, שהשיכרות
גנאי לנשים יותר מלגברים.

גברים ונשים כאחד צריכים להיות מודעים לגבולותיהם, להקפיד על שתייה לשם שמיים ורק מעט יותר
מן הרגיל.

בנוסף לכוונה שיש לצרף לשתייה, חשוב גם לקחת בחשבון את הסביבה שבה נמצאים בפורים, העשויה
להשפיע על קבלת החלטות לגבי השתייה. ייתכן שאישה הנמצאת רק עם נשים בסעודת הפורים,
למשל, תחשוש פחות בנוגע לשתייה, מכיוון שחששות הצניעות והמוגנות במצב כזה שונים מאשר
בסעודה מעורבת.

מדוע חג הפורים לעיתים מורכב בעבור נשים, וכיצד ניתן לשפר את המצב?

בעוד שנשים רבות אוהבות את חג הפורים ומתחברות אליו בדיוק כמות שהוא, מצוות החג ומנהגי היום
עשויים להיות אינטנסיביים מאוד לאחרות, כאשר עיקר העבודה והטרחה, במיוחד במסגרת
המשפחתית, נופלת לרוב על הנשים. רווקות וזוגות ללא ילדים מתמודדים עם אתגרים משלהם בפורים,
בין אם בקושי הרגשי להתחבר לחג שמרבה להתמקד בילדים ובמשפחה, ובין אם בקושי למצוא מקום
לערוך בו את סעודת פורים ואת החגיגות.

הכנת תחפושות או משלוחי מנות יכולה לקחת שעות. גם הבישולים וההכנות לסעודת החג דורשים זמן
ואנרגיה. בעת קריאת המגילה, עשוי להיות קשה לשמוע את המילים או להתמקד בהן מעזרת הנשים,
במיוחד אם יש ילדים צעירים שיש להשגיח עליהם. מצוות מתנות לאביונים יכולה להתפס כמרוחקת,
במיוחד אם תורמים כספים דרך גורמים חיצוניים לפני החג עצמו. סעודת הפורים עלולה להיות
מאכזבת, או גרוע מכך, להתנהל כמו מסיבת שתייה. אך הקושי לשלב בין השמחה המתפרצת לבין
עבודת ה' מורגש גם מעבר לזמן הסעודה.

מה ניתן לעשות בנידון?

כמו בכל דבר אחר, הכנה מתאימה אכן מייצרת ציפייה. השקעת זמן בחג עוזרת ליצור תחושת חיבור
אליו. בנוסף, גם תיאום ציפיות יכול להשפיע על החוויה שלנו. בבואנו להחליט כיצד להשקיע בפורים,
כדאי לקחת בחשבון את האינטרסים וההעדפות שלנו, היכולים להשתנות משנה לשנה.

גברים ונשים כאחד חייבים במצוות פורים, ועל כן ראוי שהתכנונים המשפחתיים יתחשבו בצרכים
ההלכתיים והרוחניים של כולם. הסעודה, למשל, מיועדת לכולם, לא לגברים בלבד.

לקראת פורים ובפורים עצמו, חשוב קודם כל להבין כיצד כל אחד יצא ידי חובת המצוות. פעמים רבות
אנשים ונשים משקיעים מחשבה כה רבה בהכנת משלוחי מנות יפים ומקוריים שניתן להעלות למדיה
החברתית עד שהם זונחים את המצווה הבסיסית, או טורחים עד השעות הקטנות של הלילה ומגיעים
עייפים לקריאת המגילה בבוקר ומתקשים להתרכז בה. משום כך, חשוב לבחור היבט אחד או שניים
של החג ולהשקיע בהם את האנרגיות, ולחפש דרכים להקל על עצמנו את הטרחה משאר ההכנות.

כך, למשל, אם את אוהבת ללמוד, פני מראש חצי שעה במהלך החג, ועדיף אפילו עם חברותא, לשבת
ללמוד את מגילת אסתר, מסכת מגילה, או נתיבות שלום על פורים, ובדקי במה את יכולה להקל על
עצמך בשביל לאפשר זאת. אם את אוהבת לבשל ולפנק את חברייך, מקדי את האנרגיות שלך בהכנת
אוכל אמיתי למשלוח המנות והכפילי כמויות כדי שתוכלי להשתמש לפחות בשניים מן המאכלים גם
בסעודה. אם את ממש רוצה לשתות קצת ולהשתחרר, נסי לארגן משתה נשים בליל פורים, או סעודת
נשים במהלך היום (ולמי שרלוונטי, בייביסיטר בהתאם). אם קריאת מגילה מדברת אליך, בחרי בקפידה
איפה לשמוע מגילה, ובררי עם עצמך אם וכיצד היית רוצה לקחת חלק בקריאה, גם אם זה אומר
לצמצם את משלוחי המנות. אם מתנות לאביונים הכי חשובות לך, בדקי אם ניתן לבלות חלק מהיום

בהתנדבות בעמותת חסד המעבירה מתנות לעניים, ואולי לקצר את זמן הסעודה.

כיוון שהחג גדוש במצוות ובמנהגים כה רבים, ישנן דרכים כה רבות לעבוד את ה' בפורים. עם מעט מחשבה ותכנון מוקדם, כל אחד יכול למצוא את החלק שלו בחג.

רבים נוהגים להתחפש בפורים, ברוח "ונהפוך הוא", כדי להרבות בשמחה. אך התחפשות איננה מצווה, ואינה אמורה להיות במוקד היום.

מצוות הפורים מספקות הזדמנות לעבודת ה' בגוף ובנפש, כיחידים וכחלק מקהילה, בחגיגה והודיה על נס הפורים.